

Naplemente

(1897. december 16-i emlék)

Négyen, barátok, egy december közepi koraestén épp visszatérőben voltunk Salamancába szokásos napi sétánkról, amikor — nem sokkal naplemente után — káprázatos pompájú mennyei látomás ragadott minket magával.

A síkságot koronázó égbolt nyugati részén egy aranszín felhőörvény mint hatalmas szírmokat, csillogó felhőket vetett ki magából. Mitológiai állat hatalmas hátának tetszett az egyik, gyapjas, égő arany bőrét sűrű, selymes sörény borította. Izzó rózsaszínbe öltözött felhők száguldottak a mennybolt egyik sarkából a másikba; voltak olyanok is, melyek parázsló arany szegélyezte sötétlila színben játszottak. Ahogy dermedt, sűrű masszaként földet értek, vad, tiszta hegyláncnak látszódtak, aminek csúcsait aranyláva borította, s még távolabb, végtelen kiterjedésű és mélységű, kristálytisza, áttetsző, zöldes mennyei tengernek tűntek. Mindenfelé — mint elszabadult hópihéek — az alkonypír ragyogásában fürdőző óriási madarakhoz hasonlatos hamuszürke felhőcskék lebegtek. Balra, a zöldes tenger kínálta alapon az álmok világának szigetei szelíd mozdulatlanságban; a hátunk mögött, keleten, rózsaszín selymek habkönnyű hártájja borult nyomorúságos földünkre az egek által megszűrt fény illatát árasztó tüllfátyolként.

Míg lelkünket bódultan merítettük meg ebben a látomásban, a mennyei színpad — a fennkölt csend mélyén — szinte mozdulatlan változással alakult át. A zodiákus vadállatának aranygyapja fokról fokra vérvörös pírrá alvadt, és az égbolt összehúzódó alakzatainak kontúrjai lassan elmosódtak. A nyugalom, az égből láthatatlan esőként aláhulló, a földből szinte érzékelhetetlenül kipárolgó

nyugalom, volt a pillanat legbensőbb hangulata. A nyugalom térré lényegült.

Ó! Ha visszhangozhatnám ezt a magasztos, mennyei szimfóniát, melynek egyszerű hangjegyei a tűz kristálytiszt színeivel és a formák hófehér körvonalaival voltak csordultig! Ha ecsetemmel megörökíthetném, s nemcsak azt a tarlót kellene megrajzolnom, ami azokból a dűskalászú percekből emlékezetem sírjában megmaradt! Az isteni Tudat kifürkészhetetlen keblén él annak a mennyei szimfóniának a visszhangja, és az én tudatom keblén alussza majd álmát annak tükörképe, oly mélyen, olyan mélységes mélyen, hogy felszínre hozni onnan képtelenség, mint ahogy képtelenség leválasztani a tovairamló vízü folyó medréről az ott szunnyadó, egymást szeretettel néző felhők képét is.

Az egész, mintha szerencsétlen földünk szoborszerű eszményképe lett volna: hegyszobrok és síkságszobrok életet adó színek lángolásának hömpölygésében. A számunkra pusztán látható felhőfaragvány-felszínekkel szemben, a rögsz föld addig-addig kicsinyedett, míg el nem vesztette kézzelfogható, durva valóságát. A mennyei látomás volt akkor a való és életteli; s a földi táj, támaszunk, csak hitvány utánzata annak: az égi nagyszerűség fényéből kihulló és a földi alkony félhomályában lerakódó leheletfinom por nyomorúságos üledéke.

A látomás ereje és tisztasága kívül-belül átjárt minket, és átadta lelkünket az önfeledt szemlélődésnek, a gondolat nélküli érzéseknek. Úgy hatolt belénk, mint az óceán mélyén vacogó szivacsba a víz. Életünk égi nyugalommal telt meg akkor.

„Gyönyörű!” — mondtam magamban —, „Végtelenül gyönyörű! Emberfelettien gyönyörű! Gyönyörű!” S valóban az volt, gyönyörű, nem kellemes és nem is szép; gyönyörű, *formosus*, pusztán forma, semmi más, csak tiszta színekbe öltözött, cél, értelem, otrombán megfogalmazott tartalom, bármiféle gondolat nélküli forma. A szépség lényegének, a megvilágított csupasz forma isteni nagyszerűségének mennyei kinyilatkoztatása.

A csillagok messzi múltból érkező fénysugara kiragadott mindennapi szorongásaimból, a valóság hitvány mércéjével mért világból, s felébresztette nagyatyáim nagyatyjának tudatom mélységeinek eleven szikláin szunnyadó távoli lelkét, az emberi nem tiszta gyermekkorát, amikor álmom és ébrenlét határai elmosódtak, amikor az emberi lélek nem tudott különbséget tenni a csillagok halk zsoltáro-

zásában születő légies felhőmezők és a föld megkövesedett felhői között, amikor az eget és a földet gyorsan változó külsejű, elvarázsolt szörnyetegek népesítették be, és amikor mindezen csodák színpadán a szűz természet forró ölelésben tette magáévá a szűz képzeletet, s így vált az a szegényes értelem anyjává, ami aztán a telt mellek édes tejét szopva kezdett ügyetlenül dadogni, mikor szerelmetes anyjának forró csókjai ajkait megnyitották. És ma e hálátlan leány — a vérét szégyenlő értelem —, a nyomorúságos öregasszony — a fáradt képzelet — szemére veti annak ártatlan szeszélyeit!

Ahogy a napsütés aranyozta érett gyümölcs kiönti magjának édes levét, amikor megreped, úgy öntötte ki magából a szétrepedő, érett képzelet sűrű húsát, az érzéseket, s azok pedig a gondolat legbelső lényegét, a magot, hogy aztán az termékeny talajra hullva újabb gyümölcsöket teremjen majd.

Egy napon az ember, aki e nagyszerűségtől telve fulladozott a látványban, térdre borult; s lelkének mélyéről mint bővízű forrásból egyszerű, néma imádság fakadt, a lélek zenéje, ami egy Istenben kristályosodott ki, aki a meztelen világra borítja leplének ragyogását.

Önkívületi állapotban, a saját létével való kapcsolatából születő szomorúságtól és bánattól megszabadulva, sőt még a kiszolgáltatottságáról is megfélekedve, a látványt szemlélő ember szívéből áhítatosan tör fel a *gratias agimus tibi, propter magnam gloriam tuam*. „Hálát adunk neked, Urunk, végtelen dicsőségedért; hálát adunk neked, de nem jótéteményeidért, melyekkel szenvedő lelkünket megajándékozod, hanem dicsőséged nagyszerűségéért, minek visszfényeivel, ha szemléljük, kiragadsz minket az aggodalommal teli, emésztő idő karmai közül; hála neked, mindenható Atyais-ten a Szépségért, mellyel szomjunkat oldod, a Szépségért, ezért a ragyogó formáért, mely akkor tör felszínre, amikor az elérhetetlen, örök Jóság összeölelkezik a végtelen Igazsággal.”

E látvány a genézisi időket jutatta eszembe, mikor a fénylő világűr végtelen óceánjában a fenséges csendben létrejöttek a testetlen szférákban keringő világok. Az alkonyatban örvénylő vérvörös felhők azokat a kozmikus forgószeleket idézték meg, amikből hatalmas gyűrűk szakadtak ki, és csapódtak le egy-egy világot megformálva. Végtelen, ősi felhők; izzón kavargó, mára kihűlt világokká összetöppörödő tájak emlékképe azokból az időkből, amikor élettelen és élő még nem szakadtak ki termékeny egységükből, és nem nőttek dús erdők a halott sziklákon! Fürkésző tekintetek nél-

küli isteni látványosságok a csillagok végtelen idejének kiismerhetetlen csendjében, a legtökéletesebb magányban, isteni érdektelenségtől övezve! Ragyogásában nem nyögtek emberi szívek, és nem fordultak el tőle szemek, hogy könnyel öntözzék a földet. Ó! Ha a századok, a néma századok megállíthatatlan vonulásában fájdalomukban tükröződő szellemi nélkül alakultak volna ki a világok; ha a korlátolt tudat nem kötné a múltat a jövőhöz a szorongás láncával; ha minden örök, magányos és néma jelenben létezne, Isten ottalmában, aki nyugalma mozdulatlan folyamában mozogva, a meg nem alkotott Igéből folytonosan teremtené az isteni szépséget, saját megismerhetetlen Létének teremtető szemlélésével, mely legbensőségesebb együttlétből születne meg a Tiszta Szellem örök Szerete-te! Mily fenséges jelképek!

Az ehhez hasonlatos koraesték vízióiban alámerülő ember kedvtelve vizsgálja, milyen lett volna a tiszta forma királysága, és a képek áradásába fulladt tudattal, ájultan ízlelgeti az életnek ezt a, nevezzük így, halálát, s a Szépség imádatának szent közönyét.

A színpompás mennyei szimfónia hangjai addig-addig halkultak, míg végül el nem haltak az egyre előretörő földi sötétben, és mire a város első házaihoz érkeztünk, abból a mindent beragyogó tündöklésű parázslásból csak hatalmas sötét felhőcsomók maradtak fekete hamuként. Ez alatt a „felhőhamu” alatt sétáltunk át a táj visszafogott csendjéből a város túlradó hangzavarába, ami belemerítve minket újfent az időbe, minden szorongás atyjába, eszünkbe juttatta otthoni gondjainkat. S ahogy az égen csak pernye maradt abból a mulandó pompából, lelkem mélyén is csak a látomás hamvai maradnak, és zsarátnokukból, balzsamos tömjénként, a dicsfény liturgikus dala száll felfelé: *Gratias agimus tibi, propter magnam gloriam tuam, Domine Deus, Rex celestis, Pater omnipotens.*

Salamanca

*Miguel de Unamuno
Fordította: Kertész Lóránt*